

Toepassen nieuwe IFRS-consolidatieregels vraagt om gestructureerde aanpak

Met ingang van 2014 moeten ondernemingen de nieuwe IFRS-regelgeving toepassen met betrekking tot consolidatie (IFRS 10) en samenwerkingsverbanden (IFRS 11). De toepassing van IFRS 10 en 11 vraagt om een gestructureerde aanpak en de nodige professionele oordeelsvorming. Dit artikel geeft een toelichting op de belangrijkste stappen bij het toepassen van IFRS 10 en 11 in de praktijk en behandelt de relevante discussiepunten.

Gert-Jan Brouwer – Projects Businesses, Assurance

1. Nieuwe regelgeving voor consolidatie en verwerking van samenwerkingsverbanden leidt tot vragen en discussie

In mei 2011 bracht de International Accounting Standards Board (IASB) nieuwe verslaggevingsregels uit over consolidatie en de verwerking van samenwerkingsverbanden, waarvan IFRS 10 en 11 de belangrijkste zijn. Door de oude standaarden en SIC-interpretaties te integreren in nieuwe standaarden wilde de IASB de regelgeving verduidelijken. Verder zou de vergelijkbaarheid in de verslaggeving moeten verbeteren door het schrappen van de keuzemogelijkheid om joint ventures proportioneel te consolideren of te verwerken volgens de equitymethode. Dit laatste kan voor grote veranderingen zorgen in de verslaggeving van bedrijven die activiteiten gezamenlijk uitvoeren in projectvennootschappen, zoals ondernemingen in de bouw- en energiesector.

In Spotlight 3 in 2011 is aandacht besteed aan deze nieuwe regelgeving. Inmiddels hebben beursgenoteerde ondernemingen hun tussentijdse cijfers uitgebracht op basis van deze nieuwe regelgeving. In de praktijk blijkt het toepassen ervan niet altijd eenvoudig te zijn. Zo heeft de IFRS Interpretatie Commissie al veel vragen ontvangen over de toepassing van IFRS 11 'Gezamenlijke overeenkomsten' bij projectvennootschappen. Ook geeft IFRS 11 zelf al aan dat bij de toepassing

professionele oordeelsvorming nodig is. Om hierbij tot een goede afweging te komen is een gestructureerde aanpak nodig. Ook is het van belang om de afwegingen goed te documenteren, zodat intern, maar ook in discussies met externe partijen, zoals toezichthouders, achteraf altijd duidelijk is op basis van welke argumenten gekozen is voor een bepaalde verwerkingswijze.

De volgende paragrafen behandelen de diverse stappen bij de praktische toepassing van IFRS 10 en 11 en geven een toelichting op de relevante discussiepunten. De denkrichtingen in de recente staff papers en verslagen op het niveau van de IASB worden hierbij meegenomen.



Rik van Hal en Erik Roelofsen: 'IFRS 11 'Gezamenlijke overeenkomsten': meer dan het schrappen van een keuze' (Spotlight 3/2011)

2. Drie stappen om entiteiten op een juiste wijze te verwerken

De onderneming kan in drie stappen tot een juiste verwerking komen van dochterondernemingen, samenwerkingsverbanden en deelnemingen:

Stap 1. Bepaal of er sprake is van zeggenschap (control), gezamenlijke zeggenschap (joint control) of invloed van betekenis (significant influence).

Stap 2. Bepaal of entiteiten waarover de zeggenschap gezamenlijk wordt uitgeoefend classificeren als gezamenlijke bedrijfsactiviteit of joint venture.

Stap 3. Verwerk de entiteiten op basis van de juiste verwerkings-methode (consolidatie, verwerking aandeel in activa/verplichtingen en opbrengsten en kosten of verwerking volgens de equitymethode).

3. Zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis?

De eerste stap is om te bepalen of sprake is van zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis. De vraag of sprake is van zeggenschap wordt behandeld in IFRS 10.

De definitie van zeggenschap en gezamenlijke zeggenschap zijn veranderd

Veel ondernemingen schreven in hun jaarrekening 2013 dat ze verwachtten dat IFRS 10 weinig tot geen effect zal hebben op hun cijfers. In de meeste gevallen is dat ook zo. Maar er zijn situaties waarbij IFRS 10 de cijfers wel beïnvloedt. Onder IFRS 10 blijft het uitgangspunt dat ondernemingen entiteiten consolideren waarover ze zeggenschap (control) hebben. De definitie hiervan is echter veranderd.

Indien wordt voldaan aan de volgende voorwaarden is sprake van zeggenschap:

- De onderneming heeft macht over de andere entiteit. En:
- De onderneming heeft rechten en is blootgesteld aan de variabele inkomsten van de betreffende entiteit. En:
- De onderneming kan haar macht gebruiken om de hoogte van de variabele inkomsten te beïnvloeden.

Hiermee wordt een balans gevonden tussen het uitoefenen van macht en wat daarmee bereikt kan worden (de 'risks and rewards'). De voorgaande consolidatiestandaard IAS 27 legde meer nadruk op het uitoefenen van macht, terwijl SIC 12, als interpretatie over special purpose entities, vooral de risks and rewards behandelde. IFRS 10 maakt dit

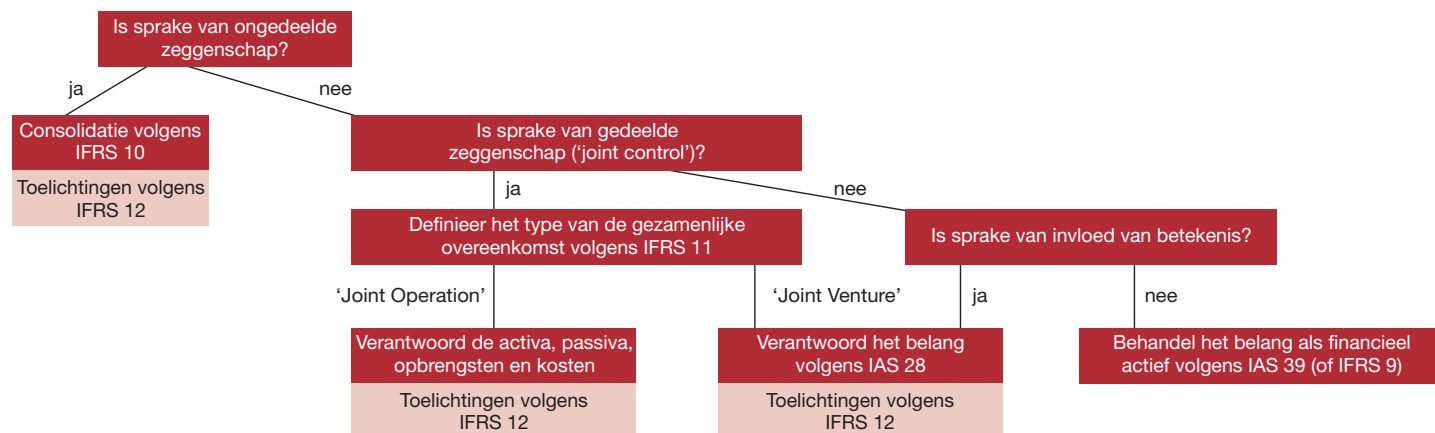
Samenvatting

In mei 2011 zijn IFRS 10 'Consolidatie' en IFRS 11 'Gezamenlijke overeenkomsten' uitgebracht. Het toepassen van deze nieuwe regels blijkt niet altijd eenvoudig en vergt de nodige professionele oordeelsvorming. De belangrijkste aandachtspunten betreffen het onderscheid tussen 'relevante activiteiten' en 'beschermingsrechten' en het juist toepassen van de verschillende stappen in de beoordeling of er sprake is van een gezamenlijke bedrijfsactiviteit ('joint operation') met verwerking op basis van het aandeel in de activa, verplichtingen, opbrengsten en kosten of een joint venture die volgens de equitymethode moet worden verwerkt. Ondernemingen doen er goed aan om de beoordeling of sprake is van zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis en de classificatie van gezamenlijke overeenkomsten gestructureerd aan te pakken en goed te documenteren.

laatste element onderdeel van de definitie van zeggenschap, wat verduidelijkt hoe beide begrippen zich tot elkaar verhouden.

Figuur 1. Interactie tussen de nieuwe standaarden

Interactie tussen IFRS 10, 11, 12 en IAS 28



Duidelijk onderscheid tussen relevante activiteiten en beschermingsrechten

Wat verder nieuw is, is dat IFRS 10 een duidelijk onderscheid maakt tussen relevante activiteiten en beschermingsrechten. Relevante activiteiten zijn de activiteiten van de onderneming die de opbrengsten aanzienlijk beïnvloeden, ofwel de primaire bedrijfsactiviteiten. Beschermingsrechten zijn rechten die de positie van de aandeelhouders regelen en beschermen in bijzondere situaties, zoals bij conflicten en fundamentele veranderingen. Hierbij kan worden gedacht aan een vereiste goedkeuring van aandeelhouders voor de uitgifte van aandelen of andere vermogensinstrumenten, het aangaan van omvangrijke financieringen of het doen van grote investeringen buiten de reguliere bedrijfsactiviteiten. IFRS 10 geeft aan dat bij de beoordeling of sprake is van zeggenschap alleen gekeken moet worden naar zeggenschap over relevante activiteiten en niet naar eventuele beschermingsrechten.

Situaties waarbij het onderscheid tussen relevante activiteiten en beschermingsrechten tot andere conclusies kan leiden, zijn samenwerkingsverbanden waarbij partijen unanimitieit zijn overeengekomen voor de besluitvorming en de zeggenschap gezamenlijk uitoefenen. De samenwerkingsovereenkomsten of statuten kunnen een regeling bevatten voor conflictsituaties, waarbij een van de aandeelhouders bijzondere rechten krijgt. Bijvoorbeeld het recht om de andere partij(en) uit te kopen. Deze rechten worden ook wel 'deadlock resolutions' genoemd, oftewel: wat te doen in een patstelling. De wijze waarop de ontsnapping aan een patstelling contractueel is bepaald is zeer belangrijk voor de vaststelling of sprake is van gezamenlijke zeggenschap. Indien een partij bij het niet bereiken van unanimitieit het recht heeft (en misschien ook de plicht heeft) om het belang van de andere partij te kopen kan worden aangemerkt als een potentieel stemrecht, waardoor alsnog

zeggenschap wordt verkregen. Met een dergelijke contractuele bepaling is geen sprake van gezamenlijke zeggenschap, maar van 'pure' zeggenschap. De analyse van dergelijke deadlocksituaties kan dan ook zeer bepalend zijn voor de classificatie.

Samenvattend zal IFRS 10 voor reguliere dochterondernemingen niet resulteren in grote veranderingen. Bij complexere structuren en zeggenschapsverhoudingen en bij beschermingsrechten is dat wel mogelijk.

Gezamenlijk zeggenschap

Als de zeggenschap gezamenlijk wordt uitgeoefend is onder IFRS 11 sprake van een gezamenlijke overeenkomst (joint arrangement). Dit is het geval als besluiten worden genomen op basis van unanimitieit. Dit kan expliciet zijn geregeld of inherent zijn aan de situatie. Bijvoorbeeld als twee partijen beide vijftig procent zeggenschap hebben, als twee partijen beide een directielid mogen benoemen, als een vereiste meerderheid is overeengekomen voor besluitvorming die per saldo instemming van alle partners vereist, als er sprake is van vetorechten enzovoort.

Het onderscheid tussen relevante activiteiten en beschermingsrechten kan ook hier leiden tot andere conclusies in vergelijking tot de voorgaande regelgeving. In contracten kan unanimitieit zijn overeengekomen voor zaken die het karakter hebben van beschermingsrechten, terwijl voor de besluitvorming over de relevante activiteiten geen unanimitieit vereist is. Dit leidt onder IFRS 11 tot de conclusie dat geen sprake is van gezamenlijke zeggenschap, maar van invloed van betekenis.

4. Gezamenlijke overeenkomsten classificeren als joint operation of als joint venture

De tweede stap is van toepassing op entiteiten waarover de zeggenschap gezamenlijk wordt uitgeoefend. IFRS 11 schrijft voor dat gezamenlijke

overeenkomsten worden geclassificeerd als gezamenlijke bedrijfsactiviteit (joint operation) of als joint venture. Joint operations worden opgenomen naar hun aandeel in de activa, verplichtingen, opbrengsten en kosten. Veelal lijkt dit tot dezelfde uitkomst als proportioneel consolideren. Joint ventures worden, net als deelnemingen, verwerkt volgens de 'equitymethode'. De economische werkelijkheid is leidend voor de classificatie.

Rechten en verplichtingen als basis voor de classificatie

Het onderscheid tussen joint ventures en joint operations is als volgt:

- Het samenwerkingsverband classificeert als joint venture als het eigen activa en verplichtingen heeft, deze in essentie zelf afwikkelt en de partners alleen een belang hebben in de netto vermogenspositie.
- Het samenwerkingsverband classificeert als joint operation als de partners rechten hebben op individuele activa en schulden voor de individuele verplichtingen van het samenwerkingsverband.

IFRS 11 definieert niet wat die rechten en verplichtingen inhouden en in welke mate deze aanwezig moeten zijn. Dat is een kwestie van professional judgement.

Voordat de stappen voor de classificatie worden behandeld eerst enkele algemene opmerkingen hierover op basis van vragen en discussies in de praktijk:

- IFRS 11 spreekt (in tegenstelling tot de definitie van zeggenschap onder IFRS 10) alleen over rechten en verplichtingen en niet over de blootstelling aan de risks & rewards. Als de partners bijvoorbeeld bij een projectvennootschap feitelijk alle risico's lopen, geeft dat op zichzelf nog geen rechten of verplichtingen voor de activa of verplichtingen.

- Verder maakt IFRS 11 onderscheid tussen verplichtingen en garanties. Het feit dat partners garant staan voor bepaalde leningen leidt niet direct tot verplichtingen voor schulden. Het uitgangspunt is dat het samenwerkingsverband zelf zijn schulden afwikkelt. Alleen als de onderneming niet aan haar verplichtingen kan voldoen kan de garantie worden ingeroepen voor het tekort. Als de partners echter medeschuldenaar zijn (wat bij een vennootschap onder firma (vof) bijvoorbeeld het geval is voor alle schulden) hebben de partners wel verplichtingen voor de schulden.
- In de laatste staff papers van de IFRS-interpretatiecommissie wordt gesproken over ‘inferred rights’ en ‘inferred obligations’, ofwel afgeleide rechten en verplichtingen. Afgeleide rechten ontstaan als er rechten of verplichtingen zijn bijvoorbeeld om de output van een samenwerkingsverband af te nemen. Van afgeleide verplichtingen is sprake als het samenwerkingsverband voor het voldoen van haar verplichtingen afhankelijk is van de kasstromen van de partners en als deze op een continue basis worden voldaan door de partners.

Vier stappen om de classificatie te bepalen

De economische werkelijkheid van rechten en verplichtingen wordt beoordeeld op basis van de volgende vier stappen:

Stap 1. Beoordeel of de samenwerking is gestructureerd in een apart vehikel

Stap 2. Beoordeel de juridische structuur van het vehikel

Stap 3. Beoordeel de contractvoorwaarden met betrekking tot de samenwerking

Stap 4. Beoordeel eventuele overige feiten en omstandigheden

Indien geen sprake is van een apart vehikel (juridische entiteit) is altijd sprake van een joint operation. Bij de overige elementen staat de vraag centraal of de juridische vorm, contractvoorwaarden of overige

feiten en omstandigheden de onderneming rechten geven op individuele activa en verplichtingen voor individuele schulden van de joint arrangement.

Juridische structuur

Wat betreft de juridische vorm van het vehikel is in de Nederlandse situatie het onderscheid tussen entiteiten met en zonder rechtspersoonlijkheid van belang.

De meest voorkomende gezamenlijke overeenkomst zonder rechtspersoonlijkheid in Nederland is de vof. De vof wordt veel gebruikt als samenwerkingsvorm voor het uitvoeren van projecten in de bouw en installatietechniek. Juridisch kan een vof zelf geen bezittingen of schulden hebben. De partners zijn dus feitelijk medeigenaar van de bezittingen van de vof en medeschuldenaar voor alle verplichtingen van de vof. Dit leidt tot classificatie van de vof als joint operation.

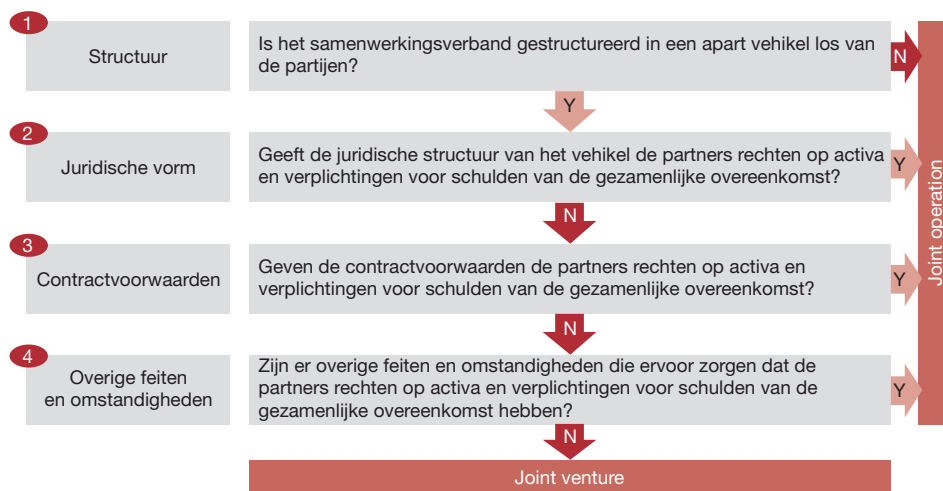
Bij entiteiten die wel rechtspersoonlijkheid hebben, zoals bv's, is geen sprake van rechten op de individuele activa of verplichtingen voor de schulden. In dit geval hebben de partners alleen rechten op de netto activa. Voor vastgoedontwikkelaars die veelal samenwerken in bv- en cv-constructies betekent dit dat het

samenwerkingsverband classificeert als joint venture. Dit kan ingrijpende gevolgen hebben voor de jaarrekening: grondposities en leningen verdwijnen van de balans en operationele resultaten worden slechts op één regel in de winst-en-verliesrekening als resultaat deelnemingen verantwoord.

Verskillende classificaties voor projectvennootschappen in Europa

In Europa bestaan juridische structuren voor projectvennootschappen die net als de vof veel gebruikt worden voor het gezamenlijk uitvoeren van projecten. Zo bestaat in België de tijdelijke handelsvennootschap (THV), in Engeland de Joint Association No Entity (JANE), in Duitsland de Arbeitsgemeinschaft (ARGE) en in Frankrijk de Société en Participation (SEP) en de Société Civile de Construction Vente (SCCV). De classificatie van deze entiteiten in de diverse landen is echter verschillend als gevolg van verschillen in contractvorm of juridische behandeling. Zo is in Duitsland na een relatief lange periode van discussie uiteindelijk consensus ontstaan over de classificatie van de ARGE. Op basis van het standaard ARGE-contract zou net als voor de vof, classificatie als joint operation voor de hand liggen. De standaard contractvorm geeft namelijk aan dat de participanten naar rato van hun deelname rechten of verplichtingen hebben voor de

Figuur 2.



activa, schulden, kosten en opbrengsten. Maar volgens jurisprudentie kan een ARGE zelf ook deels rechtspersoonlijkheid hebben. Voor de Duitse verslaggevingspraktijk was dit aanleiding om de ARGE als joint venture te classificeren.

De doorlooptijd van de discussie in Duitsland geeft aan dat de classificatie van projectvennootschappen op basis van IFRS 11 niet altijd eenvoudig is. In jaarrekeningen van internationale bouwondernemingen leidt dit tot een verschillende verwerking van samenwerkingsverbanden die qua structuur vergelijkbaar zijn. Dit roept de vraag op of dit het inzicht voor de gebruiker van de jaarrekening verbetert.

Classificatie rechtspersonen in beginsel joint venture

Gezamenlijke overeenkomsten in entiteiten met rechtspersoonlijkheid zoals de bv zijn in beginsel joint ventures. De juridische structuur zorgt ervoor dat de activa en verplichtingen afgescheiden zijn en de aandeelhouders alleen rechten hebben op de netto-activa in de vorm van dividenduitkeringen. Ook de bv- en cv-structuur die veel gebruikt wordt voor samenwerkingsverbanden bij vastgoedontwikkelaars en vastgoedbeleggers kwalificeren op basis hiervan in beginsel als joint venture.

Contractvoorwaarden

Als de juridische structuur de partners geen rechten geeft op de activa of verplichtingen voor de in het vehikel opgenomen schulden, moet worden beoordeeld of de contractuele voorwaarden de partners dit geven. Dit is bijvoorbeeld het geval als de gezamenlijke overeenkomst een rechtspersoon is en de partners contractueel hebben afgesproken dat beide partijen recht hebben op de output van het samenwerkingsverband of hiervoor afnameverplichtingen hebben. Voorbeelden hiervan zijn de output van olie- en gasvelden, beton- of asfaltcentrales en rechten op kavels bij grondexploitaties.

Overige feiten en omstandigheden

In sommige gevallen zijn er geen contractuele voorwaarden die de onderneming rechten geven op activa en verplichtingen voor passiva, maar is de feitelijke situatie wel zodanig. IFRS 11 geeft hierbij alleen het voorbeeld van een samenwerkingsverband dat is opgezet om de partners van output te voorzien en waardoor de verplichtingen van het samenwerkingsverband feitelijk worden voldaan door de cash flow vanuit de partners. Voorbeelden van deze situatie zijn samenwerkingsverbanden voor de gezamenlijke productie van halffabricaten of investeringen in R&D die zodanig specifiek zijn dat ze alleen bruikbaar zijn voor de aandeelhouders of die niet aan derden kunnen en mogen worden geleverd. In deze gevallen is sprake van een joint operation.

De overige feiten en omstandigheden hebben geleid tot veel vragen aan de IFRS-interpretatiecommissie. IFRS 11 noemt in dat kader de situatie dat alle output door de partners wordt afgenomen. Een belangrijke vraag is of dit de enige mogelijkheid is, of dat er meerdere situaties denkbaar zijn waarbij overige feiten en omstandigheden een rol spelen bij de classificatie. En als dit het geval is, welke situaties dat kunnen zijn. In de eerder genoemde staff paper worden op basis van een voorbeeld een aantal situaties besproken die volgens de technische staff niet meewegen omdat ze niet leiden tot rechten op activa of verplichtingen voor de schulden van het samenwerkingsverband:

- het uitvoeren van dezelfde activiteiten door de partners of een grote betrokkenheid bij de activiteiten;
- een laag eigen vermogen;
- geen eigen personeel;
- soort activa en verplichtingen;
- een korte levensduur van de entiteit;
- opdrachtgever of klanten verkregen via de partners;
- garanties van partners aan opdrachtgevers van het samenwerkingsverband, bijvoorbeeld afbouwgaranties.

Wat volgens de staff paper wel mee kan wegen is als de partners alle verliezen en kastekorten aanzuiveren en op die manier feitelijk op een indirecte wijze alle verplichtingen voldoen van het samenwerkingsverband. Dit zou dan echter ook in samenhang met de rechten voor de activa moeten worden beoordeeld.

5. Juiste verwerking op basis van (proportionele) consolidatie of de equitymethode

De laatste stap is de juiste verwerking. De nieuwe methode van het opnemen van het aandeel in activa, verplichtingen, opbrengsten en kosten, praktisch vergelijkbaar met proportionele consolidatie, wordt evenals de consolidatiemethode als bekend verondersteld. We richten ons vooral op de juiste toepassing van de equitymethode, gezien de toenemende relevantie (alle joint ventures moeten verplicht op basis van deze methode worden verwerkt) en de vragen hierover in de praktijk.

De equitymethode juist toepassen

De equitymethode houdt in dat het belang wordt gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, gecorrigeerd voor het aandeel van onderneming in het resultaat en in andere onderdelen van het 'other comprehensive income' zoals koersomrekeningen en mutaties in hedge reserves. De boekwaarde wordt verminderd met ontvangen dividenduitkeringen. De te hanteren waarderingsgrondslagen zijn consistent met die van de moeder: indien nodig worden correcties verwerkt om tot consistente waarderingsgrondslagen te komen.

De boekwaarde van het belang in de deelneming of joint venture vermeerderd met eventuele overige belangen die in feite onderdeel zijn van de investering in de deelneming of joint venture (preferente aandelen, langetermijnfinancieringen enzovoort) kan nooit negatief worden. Als de uitkomst van de berekening negatief is, geldt het volgende.

- Zijn eventuele overige vorderingen die geen onderdeel uitmaken van de investering in de deelneming niet inbaar, dan neemt de onderneming een voorziening op voor oninbaarheid.
- Heeft de onderneming andere in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen om tekorten aan te zuiveren, dan verantwoordt zij hiervoor een voorziening deelnemingen.

5. Conclusie

De toepassing van IFRS 10 en vooral van IFRS 11 is niet altijd eenvoudig en vraagt om de nodige professionele oordeelsvorming. Ondernemingen doen er goed aan om de beoordeling of sprake is van (gezamenlijke) zeggenschap of invloed van betekenis en de classificatie van gezamenlijke overeenkomsten gestructureerd aan te pakken en goed te documenteren, zodat intern, maar ook in discussies met externe partijen, zoals toezichthouders achteraf altijd duidelijk is op basis van welke argumenten gekozen is voor een bepaalde verwerkingswijze.

